

Türk dünyasının yükselişi ve İran'ın endişeleri

28.11.2021

Dr. Telman Nusretođlu
Türk İslam Araştırmaları Merkezi Başkanı
Hazar Üniversitesi Öğretim Üyesi

Nüfusunun hemen hemen yarısından fazlası Türklerden ibaret olan İran, uzun yıllar boyu kendi etno-demografik gerçekliklerini de göz ardı ederek uyguladığı anti-Türk mahiyetindeki iç ve dış politikalarının rehini olmuştur.

İran'ın stratejik korkularla hareket ederek bir yere varması, tarihin akışını değiştirmesi mümkün gözüküyor.

Jeopolitik güç dağılımı ve imkân dengesi dikkate alınarak tedricilik metodolojisiyle Türkiye-Azerbaycan ittifakının zamana yayarak inşa ettiği ortak güç, yalnız 30 yıldır işgal altında olan Karabağ'ın esaretten kurtulmasını temin etmedi. Aynı zamanda Türk dünyasının birliği istikametindeki faaliyetleri de hızlandırmış oldu. Elbette bu safha, Gezi Olayları ve 15 Temmuz hain darbe girişimi gibi emperyal kuşatmayı yararak; Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı gibi karşı operasyonlar gerçekleştirmek suretiyle terör devleti projesini büyük ölçüde sekteye uğratabilen, bütün Türk İslam coğrafyalarının millî tarihî hafızasının yeniden dirilmesi için elinden geleni yapan bir Türkiye realitesiyle mümkün olmuştur.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın timsalinde Ankara, Karabağ sorununu kendi millî meselesi olarak gördü. 44 günlük savaş zamanı, Azerbaycan'ın herhangi dış müdahale olmaksızın Ermenistan'la meydana baş başa kalarak hakkı olanı alması için net bir tavır sergiledi. Bu millî duruşun neticesinde Azerbaycan'ın büyük şehirlerinden üçra köylerine kadar her tarafta Türkiye ve Azerbaycan'ın ay yıldızlı bayrakları sokaklarda, evlerde yan yana dalgalandı.

TARİH KENDİ MECRASINA DÖNDÜ

Aslında 19. ve 20. asırlar Anadolu gibi Kafkasya ve Türkistan Türkleri için de çok sancılı geçti. Avrasya'nın en kadim ve uzun ömürlü devletlerini kurmuş, İpekyolu'nda farklı dil, din ve mezhepten olan insanları barış ve hoşgörü içinde yönetmiş Türk milleti, millî varlığını hedef alan pek çok emperyal saldırıyla karşı karşıya kaldı. Ancak Türk dünyasının bağımsızlığıyla birlikte yapay bir şekilde mecrasından koparılan, "parçala hükmet" yöntemiyle aralarında ayrılık tohumları ekilmek istenen Türk boyları, birbirlerine doğru adımlar atmaya başladı; tarih kendi mecrasına döndü. Türk halklarının tarihte mümkün olan en adil nizamı tesis etmelerine, farklılıkları zenginlik olarak gören bir yönetim felsefesine sahip olmalarına rağmen bu birliği kendi yayılmacı siyasetlerinin önünde engel olarak görenlerin varlığı da unutulmamalıdır.

Tarih felsefesi, milletlerin tarihinde gerileme ve yükseliş dönemlerinin tabii bir gidişat olduğunu ortaya koymaktadır. Bu anlamda dünyanın ekonomik cazibe merkezi Avrupa'dan Asya'ya kayıp, Çin'in "Orta Kuşak" projesiyle İpek yolu yeniden canlanırken Türklerin yaşadığı kilit güzergâh coğrafyaları da tarihî hafızasıyla birlikte uyanmakta; yollar, koridorlar, nakliyat projeleri, boru hatları, kara ve deniz altıyla ülkeleri birbirine birleştiren fiber kablo ağları daha da önemli hâle gelmektedir. Bu kontekste şu ana kadar tarafsız bir dış politika benimsemiş Türkmenistan da jeopolitik gidişatı, yeni tehlike ve imkânları görerek Türk Devletleri Teşkilatı'na üye olmuştur. Böylece uzun zamandır Azerbaycan'la aralarında problem olan Hazar'daki Kepez isimli petrol sahasını kardeşliğin gereği ortak işletilecek dostluk yatağına dönüştürmeye razı olması, Türkmen gazının TANAP üzerinden Türkiye ve Avrupa'ya naklinin önünü açtığı gibi Nazarbayev'in "Turan Koridoru" olarak adlandırdığı Trans-Hazar geçidinin Zengezur koridoruyla birlikte daha da kritik konuma yükseltmiştir. Afganistan ve Pakistan'ın da coğrafi avantajlarını, Türkiye ve Türk devletleriyle yakınlığını göz önünde bulundurduğumuz zaman Türkiye'nin lokomotifliğinde gerçekleşmeye başlayan bu güç yükselişinin şifrelerini, etkisinin yayılacağı sahayı görmek mümkündür. Bu jeopolitik gerçeklik ışığında giderek globalleşen dünyanın yöneldiği istikamet de Türk dünyasının daha sıkı bir şekilde saflarını sıklaştırmasını gerekli kılıyor.

ESKİ ANLAYIŞLAR DEĞİŞMELİ

Bütün anlamlarda dünya yeni bir nizam ve güç paylaşımının sancısını çekip, çok kutuplu dünya gerçeklik hâline gelirken, eski düşmanlık ve müttefiklik anlayışlarının da değişmesi gerekir. Avrasya'da güvenlik ve barışın kalıcı hâle gelmesi, bölge dışı aktörlerin süreçlere müdahalesinin önlenmesi açısından tarihî Türk-Rus rekabeti yerine geniş coğrafyalarda uzlaşma ve ortak çıkarlar alanının tesis edilmesi daha da kritik oluyor. Karabağ Zaferi sonrasında Güney Kafkasya'da yaşanan gelişmeler Türk-Rus münasebetleri çerçevesinde umut verici mahiyette olsa da bölgenin bir diğer aktörü olan İran'ın gerek Asya siyasetinin problemleri, gerekse Azerbaycan'la münasebetler kontekstinde durum farklılaşıyor. İşgal dönemi Ermenistan ve Karabağ'daki ayrılıkçı rejimle ilişkilerini geliştirerek işgalciler için âdeta oksijen rolü oynayan Tahran'ın bu ülkeyle yegâne sınırının da geçtiği (XX. asrın evvelinde Bolşevikler tarafından Azerbaycan'dan alınarak Ermenistan'a hediye edildi) Zengezur'dan geçecek Türkiye ve Azerbaycan'ı birleştiren koridorunun açılmasını istememesinin arkasında yatan sebepleri anlamak mümkündür.

YENİ REALİTEYİ KABUL ETMİYORLAR

Nüfusunun hemen hemen yarısından fazlası Türklerden ibaret olan İran, uzun yıllar boyu kendi etno-demografik gerçekliklerini de göz ardı ederek uyguladığı anti-Türk mahiyetindeki iç ve dış politikalarının rehini olmuştur. Tahran'ın Karabağ Zaferinin bölgede meydana getirdiği yeni gerçeklikleri kabullenmekte zorlandığı da savaş sonrası yaşanan gelişmelerden, Azerbaycan'la yaşanan gerginliklerin nedenlerinden ortaya

çıkılmaktadır. 30 yıl boyunca beş altı kilometre ötede Aras Nehri'nin öbür tarafında işgalciler bütün Azerbaycan şehir, kasaba ve köylerini yerle yeksan edip, camileri hayvan ahırlarına dönüştürürken susan İran'ın, zafer sonrası gücünü Azerbaycan'a gösterircesine sınıra ordu toplayarak "Hayber Fatihleri" adlı tatbikat yapması, bazı devlet yetkililerinin açıktan açığa Azerbaycan'ı hedef alan beyanatlar vermesi Tahran'ın şuur altındaki korkularını da ortaya koymuştur. Ciddi bir devlet geleneğine sahip olan bu ülkenin, Azerbaycan Cumhurbaşkanı İ. Aliyev'in ülkesinin millî çıkarlarını dikkate almayarak Hankendi'deki ayrılıkçı çetelere destek vermeye devam edenlere haddini bildirmesinden sonra geri adım atması, stratejik korkularına yenilerek dış politikada rasyonel davranmadığını da ortaya koymuştur. Bu süreçte Tahran'ın Azerbaycan'dan geçecek Kuzey-Güney nakliyat hattı çerçevesindeki Astara Demiryolunun inşaatını geciktirerek Ermenistan ve Gürcistan üzerinden Basra Körfezi'ni Karadeniz'e bağlayacak yeni bir hat oluşturma çabası içinde olması da dikkatlerden kaçmamıştır. Yaklaşık bin yıl boyunca Türk hanedanları tarafından yönetilen, etno-demografik durumu itibarıyla da tabii olarak Türk Devletleri Teşkilatına üye olmak için müracaat etmesi gereken İran'ın stratejik korkularla hareket ederek bir yere varması, tarihin akışını değiştirmesi mümkün gözüküyor. Ancak dış siyasetinde paradigma değişikliğine gidemeyen İran'ın yükselen Türk gücünü durdurmak, kendi ülkesinde kaçınılmaz olan dönüşümü engellemek için muhtelif ittifak ve faaliyetler arayışında olduğu da bilinmelidir...